

Nieuws van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt

Reuzenarbeid in Nieuwe Statenzijl

JOOST VAN LINGE

Het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt neemt momenteel deel in de tentoonstelling *Ode*, die van 4 september 2021 t/m 6 maart 2022 te zien is in het Noordelijk Scheepvaartmuseum in Groningen. Onze collectie bestaat vooral uit historisch beeldmateriaal. Daarom kozen wij voor vier foto's van de aanleg van het sluisencomplex bij Nieuwe Statenzijl. Lees hier het herontdekte verhaal achter de foto's.

In 2020 ontvingen wij de vier foto's uit 1875 en 1876 van een achterkleinzoon van August Johan Herman Bauer (1838 – 1912). Bauer was van 1866 tot 1894 'opzichter van den waterstaat' in het district Winschoten. Ook maakte hij een kanalenplan – plan Bauer - voor Westerwolde. Doel daarvan was landbouw mogelijk te maken en zo werkloosheid te bestrijden.

Pronkstuk of trauma?

Hoewel de afbeeldingen al bekend waren, maakt juist de context deze fotoserie bijzonder. De afdrukken van dit soort 'reuzenwerken' waren destijds alleen bedoeld voor de direct betrokken instanties en personen. Het zijn de vroegste landschapsfoto's van Nederland. Waarschijnlijk hing deze serie nog jarenlang als een soort 'mini-film' op Bauers werkkamer. Als pronkstuk van een van zijn meesterwerken. Of bekeek hij de foto's wellicht door heel andere ogen? Wij ontdekten in het digitale doorzoekbare archief Delpher een aangrijpend ooggetuigenverslag van Bauer. In de nacht van maandag 30 op dinsdag 31 januari 1877 werd de Noordzeekust geteisterd door een stormvloed. Het was net een half jaar na het maken van de laatste foto en Bauer zat er met zijn team van meer dan 160 mensen middenin. Op 18 februari deed hij verslag aan het hoofdkantoor over die noodlottige avond. Ondertekenend met de woorden, 'ooggetuige van het onheil'. Een verslag dat leest als het scenario van een rampenfilm.

Ooggetuige van het onheil

"Het was ruim half 11 ure toen het gerucht kwam dat de zeedijk van het in 1874 ingedijkte tweede gedeelte van den Reiderwolderpolder was doorgebroken en deze polder reeds volliep, zoodat eventueel vlugten langs dien dijk voor ons nu onmogelijk geworden was. Intusschen sloegen de golven op enkele plaatsen reeds over den dijk; het werkvolk verliet ons... Wij waren voornemens op den zolder van de directie te zoeken: ook had ik eenige vrouwen en kinderen van polderwerkers reeds toestemming gegeven daar te komen (een dezer vrouwen was den nacht bevorens bevallen). Alle archiefstukken, teekeningen enz. waren door mij en den buitengewoon opzichter Holwerda reeds daar gebracht."

Peilschaalhuisje

Maar al snel blijkt dat de directie niet hoog genoeg staat en moet men verkassen. "Zoveel mogelijk waarschuwd de opzichter Holwerda en ik ieder nog op het terrein aanwezig persoon om zich

Sluisput van de noordzijde gezien, augustus 1875, C.A.L. Reinhardt

op de sluismuren te redden; het volk verweet mij dat ik hen te lang aan het werk en daardoor opgehouden had, daar nu toch alles onderliep... Het was een levensgevaarlijke onderneming om vrouwen en kinderen tegen de trappen der sluismuren op en over het rolbrugje in het peilschaalhuisje te brengen; hulp toch was van niemand meer te verwachten, ieder dacht aan zichzelf. Gelukkig kwamen allen in dat huisje en ten laatste kwam ook ik daar met den buitengewoon opzichter Holwerda, de beide onderbazen des aannemers, waarvan een met vrouw, de sluiswachter, enz. Te zamen ruim 40 zielen, waaronder 7 vrouwen en 5 kinderen. Weldra waren ook alle keeten van het werkvolk en de loodsen aan de oostzijde van

de sluis staande benevens de aannemerskeet uit elkaar geslagen en weggedreven. Men hoorde om hulp roepen doch er was geen mogelijkheid die te brengen".

Wanhoop

En of dat peilschaalhuisje veilig genoeg zou zijn voor de zijnen? "Geregeld sloeg het water bij iedere aankomende golf een halve meter hoog over de sluismuren – dus ongeveer tot 6.50 M + A.P.- tegen en over het peilschaalhuisje, zoodat men onophoudelijk bevreesd was dat het gebouwtje zou bezwijken. Eenmaal zelfs waren 23 personen al dringende het huisje, hebbende eene oppervlakte van 5M 2 binnengekomen; door angst en wanhoop gedreven luister-

den de aanwezigen niet meer naar hetgeen gezegd werd en was onze toestand allerakeligst."

Het tij keert

Rond drie uur s nachts keert het tij en begint het water te zakken: "Bij het aanbreken van den dag op 31 Januarij zag men dat we als 't ware op een eiland waren, dat de dijk op vele plaatsen was weggeslagen en dat aan de westzijde van de sluis, ten gevolge van dijkbreuk, een kanaal was ontstaan waardoor, even als door de sluis, het nu aflopende water wegstroomde."

Later die ochtend weet schipper De Boer uit Petgum (Oost-Friesland) de mensen met een klein

tjalkschip in veiligheid te brengen: "De heer J.H. Ebels, landgebruiker te Stadspolder, was het die allen welke zich aanmelden opnam en zelfs verscheiden polderjongens met hunne gezinnen, omstreeks 40 personen, waaronder zieken, vele dagen voedsel en ligging verschaftte."

Schade

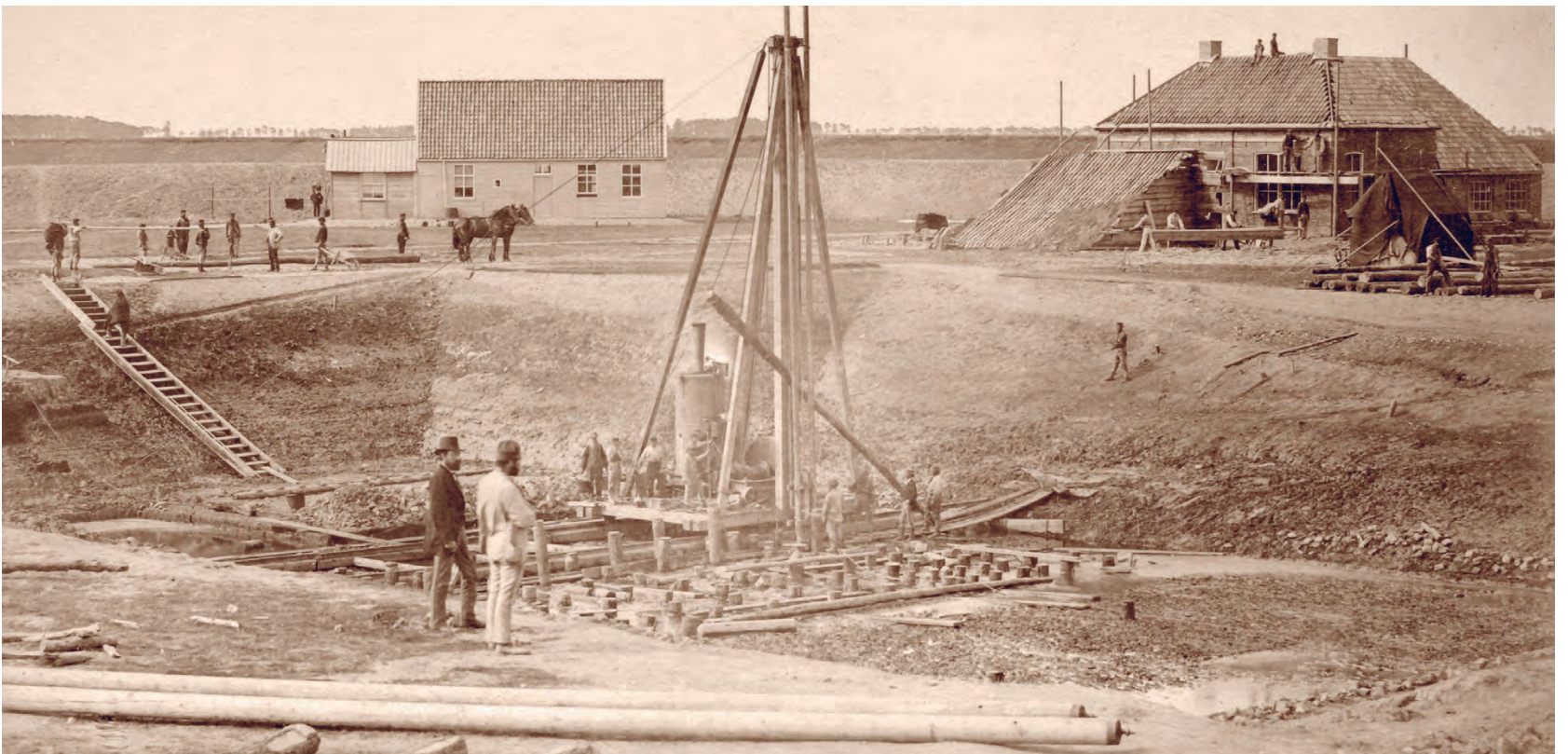
Opvallend genoeg rept Bauer eerst over het verlies aan goederen, en dan pas over menselijke levens. Vooral het verlies van archiefstukken en tekeningen houdt hem bezig. Nog diezelfde middag snelt Bauer naar 'Pruisische' (Duitse) zijde: "Al spoedig bleek het mij echter dat hier op verregaande wijze geroofd was en werd.

Al het meubilair, al het houtwerk van huis en keeten, de stoombaggermachine, modderbakken, pramen, enz. lagen verward en meest stukgeslagen door elkaar."

Slachtoffers

Het aantal doden valt Bauer mee: "Van het bij ons aanwezige werkvolk, ruim 160 personen, verdronken slechts twee polderwerkers, welke den volgende morgen op het terrein gevonden werden; de een, zegt men, was beschonken, de andere ziek en in de keeten achtergebleven. Aan den Heinitzpolderdijk waren van het Pruisische volk 29 lijken gevonden."

In 1906 verschijnt een versie

Sluisput van de noordzijde gezien, juli 1875, C.A.L. Reinhardt

Nieuws van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt

Buitenfront, 6 mei 1876, foto Fr. J. von Kolkow

Buitenfront, 12 juni 1876, foto Fr. J. von Kolkow

van de ramp in het boekwerkje 'Stormvloed' van uitgever Jan Bakker, geboren in Drieborg in 1862. In deze lezing blijkt het dodenaantal opgelopen tot 37: "Toen het volk op onderzoek uit ging, werden aan Duitsche zijde niet minder dan 35 lijken gevonden van mannen, vrouwen en kinderen. Vrouwen hadden hunne kinderen nog in de armen gekneld; de vloed had hen overrompeld en meegesleurd. Vreeselijk schouwspel. Zeven-en-twintig lijken werden op een dag in een groote groeve op het kerkhof te Ditzumerverlaat begraven en 8 op den volgenden dag, terwijl twee van Hollandsche zijde aangespoeld naar N.-Beerta in het lijkenhuisje werden gebracht en daar werden begraven."

Wieg met slapend kind

Gek genoeg bleek er in de lezing van Bakker toch nog een klein wonder geschied: "Onder al het huisraad was bij het Duitsche grenskantoor, tegenover de Oude Statenzijl, eene wieg komen aandrijven waarin een slapend kind; de wieg gebalanceerd door een hond, die op de kap stond, waardoor het kind bleef behouden." Was dit de baby van de poldervrouw die de nacht voor de stormvloed bevalen was? Of was het verhaal een mooie toevoeging om de verkoop van Bakkers boekwerkje te bevorderen?

Twee tonnen gouds

De sluis in aanbouw had zware

schade geleden en pas in 1907 was het vernieuwde complex klaar. Uitgever Bakker: "Deze vreeselijke overstrooming die hier 37 menschen het leven kostte, heeft aan herstelling de stad Groningen en de Hollandsche en Duitsche Regeering meer dan 2 tonnen gouds gekost." Ongetwijfeld zal opzichter Bauer de ervaringen in die noodlottige winternacht hebben meegenomen in zijn verdere werk voor het 'watermanagement' in Oost-Groningen. Ruim een eeuw later, vanaf 1988, werd het complex geheel vernieuwd en aangepast aan de eisen van de tijd om in Oost-Groningen droge voeten te kunnen houden. Waar vraagt de toekomst om?

Digitaal Museum Oldambt

In ons webmuseum Digitaal Museum Oldambt kun je het uitgebreide verhaal met alle foto's bekijken. De komende tijd komen daar nog onbekende foto's van de familie Bauer bij. Ga naar www.chcoldambt.nl of scan de QR code. Steun ons werk als donateur of met een eenmalige gift via de website.

